

JEAN-PAUL SARTRE ~ HNUS

JEAN-PAUL
SARTRE

HNUS

VYDAVATEĽSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV

Edícia ____ knižnica
svetových
autorov ____ zv. 14

JEAN-PAUL SARTRE
HNUS

JEAN-PAUL SARTRE

HNUS

Z francúzštiny preložila
VLADIMÍRA KOMOROVSKÁ

VYDAVATELSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV

Copyright © Éditions Gallimard 1938
Translation © Vladimíra Komorovská 2011
Prologue © Roman Michelko 2011
Cover design © Dušan Babjak 2011
Slovak Edition © Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov,
spol. s r. o. Bratislava 2011
e-mail: vsss@stonline.sk
<http://www.vsss.sk>

Ouvrage publié avec le concours du Ministère français chargé de la
Culture – Centre National du Livre

Dielo vydané s finančnou podporou Francúzskeho ministerstva
povereného kultúrou – Národného knižného centra

S FINANČNOU PODPOROU
MINISTERSTVA KULTÚRY
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

VYDAVATELSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATELOV
spol. s r. o.

Jean-Paul Sartre: Hnus
Z francúzskeho originálu *La Nausée*, ktorý vyšiel vo vydavateľstve
Gallimard, Paríž v roku 1938, preložila Vladimíra Komorovská.
Predslov napísal Roman Michelko
Zodpovedná redaktorka Marta Bábiková
Obálka Dušan Babjak
Sadzba a tlač ETERNA Press, s. r. o.
Prvé vydanie
Printed in Slovakia

ISBN 978-80-8061-426-3

Castorovi

„Je to chlapec kolektívne bezvýznamný,
čírý jedinec.“

L.-F. Céline: *Cirkev*

Hnus ako životný pocit

Po druhej polovici šesťdesiatych rokov, keď sa v období kultúrneho a politického odmäku u nás (prevažne v Čechách) vydávali diela existencialistických autorov (najmä francúzskych), môžeme v posledných rokoch pozorovať akúsi renesanciu existencializmu. Je to pozitívny jav a podstatne uľahčuje kontakt mladej generácie s ideami, ktoré tak silno rezonovali na Západe po druhej svetovej vojne.

V edičných plánoch vydavateľstiev od roku 1990 s potešením registrujeme mnoho zaujímavých titulov z autorskej dielne J. P. Sartre. Za posledných dvadsať rokov vyšli v nových českých alebo slovenských vydaniach nasledujúce diela: *Múr, Bytie a ničota, Existencializmus je humanizmus, Vedomie a existencia, Cesty k slobode – Vek rozumu*. Na túto renesanciu existencializmu reaguje aj dramaturgia divadiel zaradovaním významných diel francúzskej existencialistickej drámy (A. Camus – *Caligula*, J. P. Sartre – *S vylúčením verejnosti*).

Román *Hnus* je Sartrova beletristická prvotina. Vyšla v roku 1938 a hneď spôsobila vo francúzskej literárnej a filozofickej societe rozruch. Prvý raz sa totiž podarilo preniesť existenciálne idey z úzkého kruhu filozofických odborníkov do širokej čitateľskej obce. Pre Sartrove literárne diela (romány, poviedky, ale predovšetkým hry) je typické, že ich základnú ideu možno skoncentrovať do jednej, zväčša zdrvivúcej myšlienky. V hre *S vylúčením verejnosti* je to veta „*Peklo sú tí druhí*“. V hre *Diabol a Pánboh* je to monológ „*Ak prijmeš svet taký, aký je, si spoluvinník – ak ho zmeníš, si kat*.“ V románe *Hnus* je ústrednou témou, koncentrovanou ideou, okolo ktorej sa všetko odohráva, znechutenosť, až hnus. Hnus nad sebou samým, nad svetom, nad existenciou ako takou. „*Ludia. Treba milovať ľudí. Ludia sú obdivuhodní. Napínalo ma na vrácanie, zrazu ma zachvátila Nevoľnosť*.“

Spoločným znakom existencialistických próz je hrdina zbavený akýchkoľvek ľudských citov a emócií. Aj povrchný čitateľ si preto musí všimnúť istú podobnosť medzi Camusovým „*Cudzincom*“ Raymondom Mersaultom a Sartrovým hrdinom z *Hnusu* Antoinom Roquentinom. Obaja žijú vo svete, od ktorého už nič nečakajú. Sú v stave, keď uvedomenie si absurdity svojej existencie v nich ne-

vyvoláva žiadnu reakciu. Berú ju ako niečo samozrejmé, pevne vtlačené v najhlbšom vedomí svojho vnútra. Rozdiel je v tom, že kým Raymond Mersault už vôbec vnútorne nepociťuje potrebu chápať zmysel svojej existencie, a je teda úplným „cudzincom“ vo svete klasickeho chápania postavenia človeka v ňom, Antoine Roquentin si ešte v hlbokom podvedomí kladie otázky, ktoré sú pre Raymonda dávno mŕtve. A práve dôsledkom rozporu medzi sebou a svetom je „Hnus“. Antoine sa snaží vidieť svet z akéhosi nadhľadu. Svojím pohľadom je tiež cudzinec, aj keď jeho väzby so svetom ľudí nie sú spretrhané definitívne.

Pri čítaní Sartrovho románu som niekedy pocítil nutnosť čítať medzi riadkami. Toto dielo totiž nezaujme silnými obrazmi či exaltovanými vypätými situáciami. Na prvý pohľad sa dokonca môže zdať nevyrazné, až nudné, bez vnútornej dynamiky, živých dialógov, či hlbokých alebo invenčných monológov. Navonok dielo nepôsobí dojmom „koncentrovaného“ zúfalstva či krajných psychologických stavov. O to výraznejšie rezonujú hlbšie podtóny skrytých zmyslov. Interakcia románového hrdinu so svetom je hnus. Jeho zúfalstvo, beznádej, celkový životný pocit nie je jednoznačný; je akoby skrytý, zakódovaný v bezodných hĺbinách svojho podvedomia. Antoine stelesňuje životné pocity malého rentiera, intelektuála, ktorého existencia nedokáže získať náplň. Toto poznanie ho vedie k akémusi nadhľadu, pocitu nezúčastnenosti, ktorý sa môže javiť ako póza. Postavenie intelektuála je totiž vždy zložené. Ak množstvo otázok, ktoré si človek kladie, je podstatne väčšie ako počet odpovedí na ne – vzniká rozpor. Akási vnútorná tenzia, pretlak. Z toho pramení aj postavenie nášho hrdinu. Pod maskou vyrovnanosti, ba priam prázdnoty v hĺbinách presakuje zakamuflované duševné zúfalstvo. Jeho nezúčastnenosť až cudzota okolitého sveta je vyjadrená slovami: *„Chvilu som si kládol otázku, či si neoblúbim ľudí. Koniec koncov, bola to ich nedela, nie moja.“* Tento jeho nadhľad sa prikro zviditeľňuje v jednom z vrcholov diela, v jeho rozhovore s Autodidaktom. Autodidakt predstavuje typickú postavu outsidera živiaceho v sebe mŕtve a prázdne idey, vyvolávajúceho v čitateľovi zmiešané pocity a možno súcit. Ten je umocnený konečnou katastrofou – odhalením jeho homosexuálnej orientácie, ale predovšetkým doživotným vykázaním zo sveta jeho ilúzií (možnosti vzdelávať sa). Táto katastrofa existenciálneho významu uzatvára jednu kapitolu v jeho živote, rovnako nezmyselnú ako celý jeho život. Rozporupl-

ný a neštandardný je aj vzťah Antoina k jeho dávnej priateľke Anny. Keď sa po rokoch znovu stretnú, výsledkom následného poznania je koncentrovaná frustrácia, ktorú vystrieda definitívne vedomie svojej neschopnosti nájsť zmysel v živote s niekým. Postava Anny je veľmi zložitá a zároveň rozporná. Ich kontakt je v prevažnej miere intelektuálny a hodnotovo neštandardný, nenachádza východisko. Je v slepej uličke, končí sa len bolestným tušením vlastnej negácie. Hlavným hrdinom diela nie sú osoby, ale výsledok ich obcovania so svetom – Nevoľnosť až Hnus.

Hnus ako dôsledok uvedomenia si „koncentrovanej absurdity bytia“ a Nevoľnosť ako živočíšna (fyziologická) odpoveď tela na útočné fakty skutočnosti. Gradovanou polarizáciou sa môžeme dostať k základnému problému existencializmu – k otázke samovraždy. Sartrova suicidalita je len veľmi skrytá – absurdita života ešte vôbec nemusí znamenať snahu zbaviť sa ho. Znamená len, že život nemá zmysel, čo je neutrálny termín. Sartre na rozdiel od Camusa nepokladá otázku samovraždy za ústredný motív filozofie a priamo sa ňou nezaoberá. Skôr vychádza z premisy, že ani smrťou sa človek nezachráni, respektíve boj o záchranu nemá zmysel. Človek nemá pred kým a kam ujsť. Jeho východiskom je zúfalstvo a utrpenie života transformovať do abstraktných a metafyzických rovín vnímania. Možno chcel dokázať, že aj s hnusom sa dá naučiť žiť.

Na záver hádam môžem dodať, že koho to dosiaľ neodradilo, iste si toto dielo rád prečíta.

Roman Michelko

Poznámka vydavateľov

Tieto zošity sa našli v písomnej pozostalosti Antoina Roquentina. Vydávame ich bez jedinej zmeny.

Prvá strana nie je datovaná, máme však pádny dôvod sa nazdávať, že ju napísal niekoľko týždňov pred založením vlastného denníka. Mohla teda vzniknúť najneskôr začiatkom januára 1932.

V tom čase Antoine Roquentin stihol precestovať strednú Európu, severnú Afriku a Ďaleký východ a už tri roky býval v Bouville, kde zamýšľal dokončiť svoje historické výskumy o markízovi de Rollebon.

Vydavatelia

LIST BEZ DÁTUMU

Najlepšie by bolo vyrozprávať udalosti zo dňa na deň. Písať si denník, aby mal človek jasno. Nevynechať jemné odtiene, drobné fakty, aj keď na pohľad vyzerali bezvýznamne, a najmä ich utriediť. Musím vypovedať, ako vidím tento stôl, ulicu, ľudí, balíček tabaku, lebo sa to zmenilo. Treba presne určiť rozsah a povahu tej zmeny.

Tak napríklad, je tu kartónové puzdro a v ňom fľaštička atramentu. Mal by som sa pokúsiť opísať, ako som ho videl *predtým* a ako ho teraz* Nuž teda, je to kváder, pripevnený na – je to hlúpe, no nedá sa o ňom nič povedať. Práve takého postupu sa človek musí vyvarovať, aby nehladal zvláštnosti tam, kde nič niet. Myslím, že práve tu niekde spočíva nebezpečenstvo, keď si človek píše denník; všetko zveličuje, striehne, jednoducho znásilňuje pravdu. Na druhej strane je isté, že môžem v každom okamihu – a práve v súvislosti s tým puzdrom alebo ktorýmkoľvek iným predmetom – znovu získať dojem z predvčerajška. Musím byť stále pripravený, inak by mi zase preklzol pomedzi prsty. Človek nesmie nič** len starostlivo a dopodrobna zaznamenávať všetko, čo sa odohráva.

Už nemôžem, pochopiteľne, napísať nič konkrétne o tých sobotňajších a predvčerajších príhodách, už som sa od nich priveľmi vzdialil, môžem však povedať, že ani v jednom ani v druhom prípade sa neudialo nič, čo sa bežne nazýva udalosťou. V sobotu chalani robili žabky na vode a ja som chcel takisto hodiť kameň do mora. V tej chvíli som sa zarazil, pustil kameň z ruky a odišiel. Zrejme som vyzeral zmätene, lebo chalani sa mi za chrptom smiali.

To je teda vonkajšia stránka. Čo sa odohralo vo mne, nezanechalo zreteľné stopy. Zbadal som čosi, čo ma znechutilo, ale neviem, či som sa díval na more alebo na kameň. Kameň bol plošký, na jednej strane suchý, na druhej vlhký a zablatený. Držal som ho za okraje v rozťahnutých prstoch, aby som sa nezašpinil.

Predvčerom to bolo omnoho zložitejšie. Došlo k určitému sledu náhod a zámen, ktoré si nedokážem vysvetliť. Nemienim sa však

* Jedno slovo vynechané.

** Jedno slovo je preškrtnuté (možno „zveličovať“ alebo „zvýrazňovať“), ďalšie, nadpísané nie je čitateľné.

zdržiavať a všetko klásť na papier. Koniec koncov, istotne ma opan-tal strach alebo nejaký podobný pocit. Keby som tušil, čo mi nahna-lo strach, urobil by som veľký krok dopredu.

Zvláštne, ale nemám ani najmenší dôvod považovať sa za blázna, dokonca jasne vidím, že ním nie som; všetky zmeny sa týkajú pred-metov. Prinajmenej by som rád získal v tejto veci istotu.

*Pol jedenástej**

Možno to predsa len bol akýsi záchvat šialenstva. Už po ňom niet ani stopy. Moje čudesné pocity z minulého týždňa mi dnes pricho-dia smiešne, už ma neprepadajú. Dnes večer sa cítim dobre na tom-to svete ako typický buržuj. Som vo svojej izbe situovanej na severovýchod. Podo mnou sa nachádza Ulica des Mutilés a rozostava-ná nová stanica. Z okna mám výhľad na roh Bulváru Victor-Noir, červené a biele svetlo hostinca *Rendez-vous des Cheminots*. Práve prišiel vlak z Paríža. Ľudia sa vyrojili zo starej stanice a rozchádza-jú sa do ulíc. Do uší mi doliehajú kroky a hlasy. Mnohí cestujúci čakajú na poslednú električku. Vytvárajú smutný hlúčik okolo ply-novej lampy priamo pod mojím oblokom. Nedá sa nič robiť, musia ešte chvíľu počkať; električka dorazí najskôr o trištvrte na jedenásť. Len aby dnes v noci neprišli nijakí obchodní cestujúci; strašne sa mi chce spať, musím dohnať veľa spánku. Postačila by jedna dobrá noc, jedna jediná a zmietol by som všetky tie príhody pod prah.

Je trištvrte na jedenásť, už sa nemusím ničoho obávať, inak by tu už boli. Iba ak by ešte nenadišiel deň istého pána z Rouenu. Prichá-dza každý týždeň, rezervuje si izbu číslo dva s bidetom na prvom poschodí. Ešte by mohol prikvitnúť; neraz sa pred spaním zastaví na pivo v hostinci *Rendez-vous des Cheminots*. Napokon, nenarobí priveľa hluku. Je nízkej postavy a potrpí si na čistotu, nosí čierne na-voskované fúzy a parochňu. Už došiel.

Keď som ho začul vystupovať po schodoch, spadol mi kameň zo

* Samozrejme, večer. Nasledujúci odsek má neskorší dátum v porovnaní s pred-chádzajúcim. Prikláňame sa k domnienke, že bol napísaný najskôr na druhý deň.

srdca, natoľko ma to upokojilo; veď čoho som sa mal báť v usporiadanom svete? Myslím, že som sa vyliečil.

Už je tu električka číslo sedem *Abattoirs–Grands Bassins*. Prihnala sa s mohutným rachotom. Odchádza. Rúti sa ďalej s ťažkým nákladom kufrov a spiacich detí ku *Grands Bassins*, k *Usines*, k *Est noir*. Je to predposledný spoj; posledná električka pôjde o hodinu.

Idem si ľahnúť. Som zdravý, nemienim opisovať svoje dojmy postupne, ako išli za sebou, do krásneho nového zošita ako malé dievčatká.

Len v jedinom prípade by zrejme bolo zaujímavé viesť si denník; keby totiž*

* Tu sa končí text listu bez dátumu.

DENNÍK

PONDELOK 25. JANUÁRA 1932

Niečo sa mi stalo, už niet najmenších pochybností. Prišlo to ako choroba, nie ako obyčajná istota, nie ako samozrejmosť. Zahniezdilo sa to vo mne nebadane, pozvoľna; cítil som sa trochu čudne, trochu stiesnene, to je všetko. Sotva som sa ocitol na náместí, viac sa to nepohlo, neohlásilo a mohol som si nahovárať, že mi nič nie je, že šlo o planý poplach. A teraz sa to zrazu rozmáha.

Nezastávam názor, že povolanie historika zahŕňa dispozície na psychoanalýzu. V našom odbore máme do činenia s celistvými citmi, ktorým priradujeme rodové mená, ako povedzme Ambícia, Záujem. Keby som však mal o svojom vnútri aspoň hmlisté vedomosti, mohli by mi práve teraz poslúžiť.

Tak napríklad v rukách cítim niečo nové, čo sa odzrkadľuje v spôsobe, akým sa načahujem za fajkou alebo vidličkou. Alebo možno vidlička zmenila spôsob, akým sa dáva uchopiť, netuším. Keď som sa pred chvíľou chystal vojsť do izby, sčista-jasna som sa zháčil, lebo som zacítil v ruke chladný predmet, ktorý upútal moju pozornosť akousi osobitosťou. Roztvoril som ruku a zahľadel sa naň, jednoducho som držal kľučku na dverách. Keď ma dnes ráno prišiel v knižnici pozdraviť Autodidakt,* trvalo mi desať sekúnd, kým som ho spoznal. Vnímal som akúsi neznámu tvár, nanajvýš tvár. Až potom jeho ruku ako hrubého bieleho červa v mojej dlani. Rýchlo som ju pustil, ruka ochabnuto klesla.

V uliciach sa tiež šírilo mnoho podozrivých zvukov.

V posledných týždňoch sa teda udiala nejaká zmena. Ale kde? Ide o abstraktnú zmenu, ktorá sa navonok nijako neprejavuje. Zmenil som sa sám? A ak nie ja, tak táto izba, toto mesto, táto príroda? Musím si vybrať.

.. * ..

Tuším som sa zmenil ja; to je najjednoduchšie riešenie. Aj najne-

* Ogier P..., súdny exekútor, o ktorom bude často reč v tomto denníku. Roquentin sa s ním zoznámil v roku 1930 v bouvillskej knižnici.